

MEDEDELING

---

referentienr. : M-VVKSO-2002-100
datum : 2002-08-28
gewijzigd : 2007-02-21
contact : Dienst Leren en Onderwijzen, dominiek.desmet@vsko.be, 02 507 07 03
Dienst Leren en Onderwijzen, lieve.werbrouck@vsko.be, 02 507 07 33

Algemene Pedagogische Reglementering nr. 5. Documenten bij de lesvoorbereiding

Inhoudsopgave

1	Draagwijdte.....	2
2	Het leerplan	2
2.1	Omschrijving en doelen	2
2.2	Tips voor het gebruik van een leerplan	3
3	De leermiddelen	3
4	Het jaarplan	4
4.1	Omschrijving en doelen	4
4.1.1	Vertaling van het leerplan naar een schooljaar	4
4.1.2	Hulpmiddel	4
4.1.3	Communicatiemiddel	4
4.1.4	Werkinstrument	4
4.1.5	Overleginstrument.....	4
4.2	Het jaarplan in relatie tot het leerplan, de leermiddelen en de lesvoorbereiding	5
4.3	Tips voor het opstellen van een jaarplan.....	5
5	De lesvoorbereiding.....	6
6	De schoolagenda.....	6

1 Draagwijdte

Deze algemene pedagogische reglementering handelt over de documenten die rechtstreeks in verband staan met de realisatie van een concrete les of lessenreeks. De APR behandelt achtereenvolgens het leerplan, de leermiddelen, het jaarplan, de lesvoorbereiding en de schoolagenda. Wij vatten ze samen onder de noemer 'documenten bij de lesvoorbereiding'.

De overheidsreglementering inzake de 'documenten bij de lesvoorbereiding' is beperkt:

- **de realisatie van het goedgekeurde leerplan is een voorwaarde voor de erkenning en de subsidiëring¹;**
- **het jaarplan, de lesvoorbereiding, de schoolagenda van de leraar worden niet door de overheid opgelegd.** Deze documenten kunnen wel worden gehanteerd als verantwoordingsinstrumenten ten aanzien van de onderwijsinspectie. Ze geven inhoudelijke indicaties dat het leerplan (en niet alleen de eindtermen / ontwikkelingsdoelen hierin) behandeld werd of de realisatie ervan haalbaar is. De onderwijsinspectie zal bv. een efficiënte jaarplanning ook inschatten als een kenmerk van een effectieve school. Zij zal zich niet inlaten met lay-out en formele vormgeving van deze documenten.

Vanuit hun coördinerende opdracht adviseren de hoofdbegeleiders in hun APR's een referentiekader. In voorliggende tekst wordt vooral beklemtoond dat de documenten bij de lesvoorbereiding **een instrumentele waarde** hebben voor een efficiënter pedagogisch-didactisch handelen. Deze APR dient als basis voor verdere afspraken in de bevoegde organen van de school / inrichtende macht.² Het is ook het kader waarbinnen de adviezen van de onderscheiden begeleiders passen.

2 Het leerplan

2.1 Omschrijving en doelen

Een leerplan is een basisdocument dat de leerplandoelstellingen bevat die "een inrichtende macht uitdrukkelijk formuleert voor haar leerlingen vanuit het eigen opvoedingsproject in het algemeen of de eigen visie op het vak in het bijzonder"³. Het leerplan is het uitgangspunt voor het werk van de leraar / leraren / vakgroep. Het ligt aan de basis van de lesvoorbereiding.

¹ Besluit van de Vlaamse regering van 26 november 1996 tot vaststelling van de goedkeuringscriteria en indieningsmodaliteiten van de leerplannen voor het secundair onderwijs.
<http://www.ond.vlaanderen.be/edulex> > rubrieken wetgeving > secundair onderwijs > eindtermen/ontwikkelingsdoelen en leerplannen.

Ministeriële omzendbrief SO 64 van 25 juni 1999 betreffende "Structuur en organisatie van het voltijds secundair onderwijs", punt 3.5.3.
<http://www.ond.vlaanderen.be/edulex> > rubrieken omzendingen > secundair onderwijs > structuur en organisatie.

² In het Algemeen reglement van het personeel van het katholiek gewoon en buitengewoon kleuter-, lager en secundair onderwijs met uitzondering van het volwassenen- en deeltijds kunstonderwijs, artikel 6, §1 staat: "De leden van het onderwijzend personeel volgen de richtlijnen van de inrichtende macht in verband met het jaarplan, de lesvoorbereidingen, agenda, taken, toetsen, overhoringen, werkstukken en andere pedagogische aangelegenheden. Voor het gewoon secundair onderwijs worden de documenten "Algemene pedagogische reglementeringen" verder geconcretiseerd in het arbeidsreglement van de school." (Mededeling van 6 juni 2000, M-VVKSO-2000-073)

³ Decreet van 18 januari 2002 betreffende de eindtermen, de ontwikkelingsdoelen en de specifieke eindtermen in het voltijds gewoon en buitengewoon secundair onderwijs, art. 8 § 3.
<http://www.ond.vlaanderen.be/edulex> > rubrieken wetgeving > secundair onderwijs > eindtermen/ontwikkelingsdoelen en leerplannen".

Elke inrichtende macht is vrij om leerplannen op te stellen, mits ze voldoen aan de wettelijke voorschriften⁴. Het opmaken van leerplannen werd in het katholiek secundair onderwijs toevertrouwd aan het VVKSO, dat een eigen visie op de leerplanopbouw ontwikkelt. De VVKSO-leerplannen werden door de onderwijsinspectie goedgekeurd.

De realisatie van de leerplandoelstellingen en/of leerinhouden⁵ van het goedgekeurde leerplan is een voorwaarde voor de erkenning en de subsidiëring. Als men een VVKSO-leerplan gebruikt, komt men tegemoet aan de regelgeving inzake de vakgebonden eindtermen / ontwikkelingsdoelen en de specifieke eindtermen⁶.

2.2 Tips voor het gebruik van een leerplan

- Elke leraar heeft een leerplan in zijn bezit van de vakken in zijn opdracht of hij weet dat hij die kan raadplegen op de website van het VVKSO⁷. Daar kan de leraar ook zien of hij met het recentste leerplan aan de slag is.
- Naast de leerplandoelstellingen bevatten de leerplannen interessante didactisch–pedagogische wenken. Die kunnen helpen bij de verwerking van de leerplandoelstellingen.
- In vakgroepen kunnen de leerplannen voorwerp zijn van horizontaal en verticaal overleg.
- Ook vakoverschrijdend kunnen leerplannen gebruikt worden om leerplandoelstellingen te vergelijken en afspraken te maken.

3 De leermiddelen

Leermiddelen, i.e. alle materiaal dat aangewend wordt om de leerplandoelen te realiseren (leerboeken, cursuspakketten, dvd's, cd-roms, softwarepakketten ...) zijn slechts hulpmiddelen en kunnen het leerplan **niet** vervangen. M.n. bij de keuze van leerboeken en het aanmaken van cursusmateriaal is het belangrijk na te gaan of alle leerplandoelstellingen effectief gerealiseerd worden.⁸ Het Verbond doet zelf geen uitspraak over de kwaliteit van de leermiddelen. Wel probeert het o.a. uitgever/auteurs van leermiddelen op gestructureerde wijze te informeren over de achterliggende visie van een leerplan.

⁴ De leerplannen moeten door de Vlaamse Regering goedgekeurd zijn. De goedkeuringsprocedure van leerplannen (via de onderwijsinspectie) is reglementair vastgelegd.

⁵ Tenzij anders aangegeven door de leerplanmaker, maken de leerinhouden ook deel uit van de leerplandoelstellingen. In het vervolg van de tekst hebben we het over de overkoepelende term "leerplandoelstelling".

⁶ De **vakgebonden eindtermen of ontwikkelingsdoelen** werden bij decreet vastgelegd. Waar eindtermen of ontwikkelingsdoelen bepaald zijn, bevat een goedgekeurd leerplan ten minste herkenbaar de leerplandoelstellingen die noodzakelijk zijn om de vakgebonden eindtermen te bereiken of om de ontwikkelingsdoelen na te streven. Voor de polen van de studierichtingen aso zijn ook **specifieke eindtermen** vastgelegd. Ook hier geldt dat het goedgekeurde leerplan ten minste herkenbaar de leerplandoelstellingen moet bevatten die noodzakelijk zijn om de specifieke eindtermen te bereiken.

⁷ www.vvkso.be > publicaties > leerplannen.

⁸ Voor de reglementering in verband met het didactisch gebruik van leermiddelen verwijzen we naar de Mededelingen van 30 april 1996 betreffende 'Auteursrechtelijke verplichtingen van een onderwijsinstelling' (M-VVKSO-1996-016) en van 17 januari 2005 betreffende 'Vergoeding voor het kopiëren voor privé-gebruik of didactisch gebruik' (M-VVKSO-2005-004).

4 Het jaarplan

4.1 Omschrijving en doelen

4.1.1 *Vertaling van het leerplan naar een schooljaar*

Een jaarplan is een document waarin de leraar / het lerarenteam het leerplan⁹ vertaalt naar de concrete toepassing in een bepaald schooljaar. Het biedt een overzicht van de leerplandoelstellingen, oordeelkundig gespreid over het schooljaar.

4.1.2 *Hulpmiddel*

Een jaarplan is een hulpmiddel om op een planmatige manier het onderwijs voor een bepaalde groep leerlingen te verzorgen:

- een jaarplan ondersteunt doelgericht onderwijs. Het doet de leraar nadenken over de dosering van de vakspecifieke leerplandoelstellingen in de tijd. Het biedt kansen om aandacht te besteden aan prioritaire vormingsdoelen in het opvoedingsproject van de school. Het garandeert een doordachte spreiding;
- een jaarplan ondersteunt doelgroepgericht onderwijs. Het verwijst naar de beoogde doelgroep en vertaalt het leerplan concreet naar een bepaalde studierichting en leerlingengroep.

4.1.3 *Communicatiemiddel*

Daarnaast is het ook een efficiënt communicatiemiddel. Het maakt communicatie mogelijk met:

- directie en collega's: het jaarplan speelt een belangrijke rol bij vakoverleg met het oog op horizontale en verticale coördinatie; het is ook nuttig wanneer een leraar langdurig onbeschikbaar blijft en vervangen moet worden.
- de pedagogische begeleiding: het jaarplan is een goed uitgangspunt voor een gesprek over de interpretatie van de leerplandoelstellingen en de dosering en spreiding van de leerplandoelstellingen in de tijd.

4.1.4 *Werkinstrument*

Vermits het jaarplan een werkinstrument is, mag er uitdrukkelijk aan gewerkt, verbeterd, geschrapt en toegevoegd worden. Om de planlast te verminderen is het niet nodig elk jaar een nieuw jaarplan op te stellen. Uiteraard zal het jaarplan, rekening houdend met de ervaringen, afspraken en schoolkalender, geregeld aangepast worden.

4.1.5 *Overleginstrument*

Het rendement van het jaarplan wordt groter als het tot stand komt:

- In de vakgroep:
  - in samenwerking met vakcollega's van hetzelfde leerjaar;
  - in afspraak met de collega's van de lagere en hogere jaren. Dit is zeker nodig wanneer het leerplan een graadleerplan¹⁰ is dat geen verdere opdeling van leerplandoelstellingen per leerjaar bevat;

⁹ Voor vakken in het keuze- of complementair gedeelte, worden geen goedgekeurde leerplannen geëist. Als de leraar geen goedgekeurd leerplan gebruikt, formuleert hij in het jaarplan zelf de doelstellingen die hij bij de leerlingen wil realiseren.

¹⁰ Een graadleerplan is een leerplan dat uitgeschreven is voor het eerste en het tweede leerjaar van de eerste graad, de tweede graad of de derde graad.

- In coördinatie met de collega's van de andere vakken:
  - als het geïntegreerde leerplannen¹¹ betreft voor het specifieke gedeelte van een studierichting is overleg met de vakcollega's een noodzakelijke voorwaarde om de leerplandoelstellingen te bereken bij de betrokken leerlingengroep.

Voor een beginnend leraar, of voor een ervaren leraar in een nieuwe opdracht, is een volledig uitgeschreven jaarplan wellicht niet zinvol. Een goede vakgroepwerking kan een 'vroeger jaarplan' bespreken en ter beschikking stellen om als startdocument te gebruiken, en daarbij ook mogelijke onzekerheden bij het uitschrijven al gedeeltelijk wegnemen.

Ook bij de invoering van een nieuw leerplan en / of leerboek, kan eerst een summier raamjaarplan (skelet) volstaan. Het jaarplan zal groeien naarmate de leraar vertrouwd raakt met het nieuwe leerplan en/of de nieuwe leerlingengroep.

4.2 Het jaarplan in relatie tot het leerplan, de leermiddelen en de lesvoorbereiding

De leraar / het lerarenteam bekijkt het jaarplan in relatie tot:

- het leerplan

Als het leerplan een graadleerplan is en / of vrij open en niet sterk gedetailleerd, dan vooral is een jaarplan nodig;
- leermiddelen

Omdat leermiddelen meestal te uitgebreid zijn, zal de leraar selecteren op basis van het leerplan. Ook bieden leermiddelen niet de garantie dat het leerplan voor de betrokken leerlingengroep op een passende manier wordt geïnterpreteerd. Het heeft daarom ook geen zin titels in een jaarplan over te nemen als ze niet voldoende verduidelijken wat het leerplan vraagt; de leraar bekijkt echter wel om welke leerplandoelstellingen het gaat;
- de lesvoorbereiding

Vermits de concretisering van een les of een lessenreeks, i.c. de te hanteren werkvormen, leermiddelen ... in de lesvoorbereiding thuishoort, beperkt het jaarplan zich tot een overzicht van de leerplandoelstellingen, gespreid over een schooljaar.

4.3 Tips voor het opstellen van een jaarplan

- Het nummer vermelden van het leerplan waarop het jaarplan zich baseert.
- Per periode of lessengeheel een overzicht geven van de leerplandoelstellingen en het geschatte aantal lestijden. Een expliciete verwijzing naar vakgebonden of vakoverschrijdende eindtermen of ontwikkelingsdoelen is **niet verplicht**. Het volstaat dus om naar de leerplandoelstellingen te verwijzen.
- De leerplandoelstellingen goed spreiden en doseren in de tijd. Door een realistische planning wordt vermeden dat het einde van het schooljaar te overladen wordt. Daarom is het zinvol om ook rekening te houden met het tijdstip van evaluatiemomenten en mogelijke excursies, bezoeken, projecten, voordrachten ...
- Ruimte laten voor aandachtspunten voor het volgende schooljaar: m.n. feedback over leerplandoelstellingen die niet gerealiseerd werden, een timing die niet klopte, een aanbod dat niet 'overkwam'...
- Witte ruimten of rustpunten opnemen in een jaarplan, zodat er rekening gehouden kan worden met onvoorziene omstandigheden en/of ingespeeld kan worden op de leerlingengroep (bv. remediërend), op de actualiteit ...
- Het jaarplan en de agenda eventueel samenvoegen tot één document.

---

¹¹ Een geïntegreerd leerplan neemt de leerplandoelstellingen van verschillende vakken samen. Geïntegreerde leerplannen worden vaak uitgeschreven voor het specifieke gedeelte van een studierichting.

5 De lesvoorbereiding

In een rechtstreekse voorbereiding van een les of lessenreeks worden de leerplandoelstellingen uit het leerplan met het oog op de beschikbare tijd verder uitgewerkt voor de beoogde leerlingengroep.

Een lesvoorbereiding is een hulpmiddel om concrete lesdoelstellingen op een didactische verantwoorde manier te realiseren met een bepaalde groep leerlingen tijdens een les of lessenreeks. Ze doet de leraar nadenken over een aantal basisvragen en -voorwaarden die bepalend zijn voor de lesopbouw. Een lesvoorbereiding is een persoonlijk werkinstrument voor eigen gebruik. Het is de neerslag van een persoonlijke oriëntering en reflectie op de realisatie van een les of lessenreeks met het oog op eventuele bijsturing.

De lesvoorbereiding heeft betrekking op een concrete leereenheid of les. Ze houdt rekening met:

- de beginsituatie van de leerlingen (voorkennis, ontwikkelingsniveau);
- de prioritaire lesdoelstellingen (kennis, attitudes, vaardigheden), die concreter zijn dan de doelstellingen zoals die in het leerplan voorkomen;
- de leerinhouden (bondig);
- werkvormen en leermiddelen;
- de structuur van de les, de lesopbouw met aandacht voor de leeractiviteiten, momenten van zelfstandig leren, differentiatie;
- de evaluatie; hoe zal worden nagegaan of de leerlingen de lesdoelstellingen bereikt hebben.

Ook in het kader van zelfgestuurd leren¹² en projectwerk blijven dergelijke indicaties belangrijk. Wel zal de mate waarin de leerling meer verantwoordelijkheid krijgt en neemt in het leerproces bepalend zijn voor de invulling van de verschillende onderdelen. In geval van vakkencombinerend projectwerk kan de lesvoorbereiding het resultaat zijn van een gezamenlijk overleg tussen de betrokken leraren.

De lesvoorbereiding is voor beginnende leraren een belangrijk houvast, maar dat betekent niet dat ze teveel aandacht moeten besteden aan het formele aspect ervan. Een volledig uitgeschreven lesvoorbereiding maken is niet vol te houden. Het gevaar bestaat dat de leraar zichzelf een keurslijf oplegt. Belangrijk is wèl dat de leraar zicht krijgt op wat hij aan het doen is in zijn les, zijn lesopbouw evalueert, aan zelfreflectie doet en feedback krijgt over mogelijke aandachtspunten voor het volgende schooljaar.

6 De schoolagenda¹³

De schoolagenda kan een chronologisch aantekenboek en planningsinstrument zijn waarin de leraar voor alle lesdagen van een schooljaar een overzicht bijhoudt van zijn werk.

De schoolagenda van de leraar bevat voor elke les: datum, lesuur en een duidelijk omschreven lesonderwerp, met verwijzing naar leerboek, werkboek of notities. Dit geldt ook voor de oefeningen. Voor bepaalde lessen kan een aanvulling met de werkvorm ook waardevol zijn: wanneer kwam er groepswork, coöperatief leren ... aan bod? Ook evaluatiemomenten, persoonlijk werk¹⁴ van de leerling worden er in vermeld. Met betrekking tot 'persoonlijk werk van de leerling' verwijzen we naar de nieuwe invulling van het begrip: het staat voor alle leeractiviteiten die leerlingen zowel binnen als buiten de school verrichten, individueel of in groep, op initiatief van de leraar of van de leerlingen en proces- of productgericht.

---

¹² Met zelfgestuurd leren (of zelfsturend leren of leren leren) bedoelen we het verwerven van de knowhow van het leerproces en het vermogen om er actief in tussen te komen. Zie VVKSO, *Werken in de Vrije Ruimte. Inspiratiemap*. Garant – Uitgevers, Antwerpen, 2003, blz. 25.

¹³ We hebben het hier over de schoolagenda van de leraar en niet die van de leerling.

¹⁴ Zie Mededeling van 5 juni 2006 'APR 1 Het persoonlijk werk van de leerling' (M-VVKSO-2005-080).

De schoolagenda kan per vak en per klas worden bijgehouden.

Schoolagenda en jaarplan kunnen geïntegreerd worden tot één schooleigen document, dat op een dynamische wijze gebruikt kan worden.
